

Київський університет імені Бориса Грінченка

ГОРОШКІН ІГОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК

**ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ
ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ
НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ), Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України
Савченко Сергій Вікторович,
ректор ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бакум Зінаїда Павлівна,
професор кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки ДВНЗ «Криворізький національний університет»;

кандидат педагогічних наук, доцент
Груба Таміла Леонідівна,
доцент кафедри української мови та методик викладання, декан історико-філологічного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Захист дисертації відбудеться 2 червня 2017 р. о 10 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.05 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розіслано “___” квітня 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.О. Захарчук-Дуке

Загальна характеристика роботи

Актуальність дослідження. На сучасному етапі активізації міжкультурної взаємодії у світовому просторі, прагнення України приєднатись до європейського співтовариства дедалі більшого значення набуває професія перекладача, покликаною стати міжмовним і міжкультурним посередником для представників різних країн. Попри пильний інтерес до процесу навчання іноземних мов, методика формування мовної особистості майбутніх перекладачів у контексті навчання української мови тривалий час залишалась на периферії дослідницьких пошуків.

Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, нормативні документи МОН України відкривають нові перспективи для реалізації інтелектуального й особистісного потенціалу майбутнього перекладача.

Сучасний перекладач має широкий функційний діапазон професійної діяльності, пов'язаної зі здійсненням особистих, культурно-професійних, економічних контактів у сучасному світі. Його ефективність, крім бездоганного знання української та іноземних мов, залежить від багатьох чинників, передусім знання невербальних засобів спілкування, правил етикету, культури спілкування, наявності фонових знань тощо. Якісна реалізація функційних обов'язків майбутніми перекладачами залежить від рівня їхньої підготовки у вищому навчальному закладі, зокрема особистісних якостей, фахових знань, комунікативної культури тощо.

Останнім часом проблема ефективної підготовки майбутніх перекладачів перебуває в полі зору філософів (К. Мальцева, М. Рябова та ін.), мовознавців (І. Абдулмянова, Н. Валєєва, О. Петрова, В. Сдобников та ін.), психологів (Р. Гладушина, В. Гусєв, Л. Засєкіна, І. Зимня, Ю. Крилова-Грек, Т. Пастрик, О. Плєхов, Т. Щєрбан та ін.), педагогів (Н. Гавриленко, Н. Гальскова, О. Заболотська, В. Пасинок, І. Плужник, Г. Саприкіна, Н. Федічева та ін.). Особливий інтерес викликають результати дослідження, у яких відображено результати дослідження способів формування професійної компетентності майбутніх лінгвістів і перекладачів, зокрема студії І. Бахова, Д. Іщенко, В. Калініна, Т. Колодько, О. Павлик, Т. Пастрик, З. Підручної, К. Скиби, Н. Соболя, Ж. Таланової, Л. Тархової, О. Шупти, А. Янковця та ін. Окремі аспекти полікультурної підготовки в процесі навчання іноземної мови визначено в наукових працях Ю. Пассова, С. Тер-Мінасової, R. Lado, H. Brown, P. Erman, J. Harmer, A. D. Hirsh, J. L. Moreno, M. Wallace, A. R. Wright, української мови – у студіях З. Бакум, Г. Дідук-Ступ'як, А. Кочеткової, О. Пальчикової та ін. Цінними є праці, у яких розкрито проблеми формування мовної особистості (А. Богуш, З. Бакум, Н. Голуб, Ж. Горіна, Т. Груба, С. Караман, О. Копусь, О. Кучерук, А. Нікітіна, С. Омельчук, Л. Паламар, М. Пентиліук, О. Семенов, Т. Симоненко, Л. Струганець та ін.), своєрідність формування мовної особистості перекладачів (О. Бушев, А. Плєхов, Л. Тарнаєва, І. Халєєва, О. Шевченко та ін.).

Незважаючи на значний внесок дослідників у теорію і практику навчання української мови майбутніх перекладачів у вишах та спектр досліджуваної проблематики, відзначаємо, що дослідження з лінгводидактики вищої школи охоплюють лише окремі сегменти мовно-комунікативної підготовки, водночас методика формування мовної особистості майбутніх перекладачів не була предметом спеціального наукового дослідження. Донині недостатньо уваги приділено опануванню студентами соціокультурних відомостей, питанням культури усного й писемного мовлення майбутніх перекладачів, формуванню спеціальних умінь і навичок для забезпечення швидкості та адекватності перекладу, що унеможлиблює розв'язання низки суперечностей між: зростанням вимог до якості професійно-комунікативної діяльності майбутніх перекладачів і недостатнім рівнем сформованості їхньої професійної перекладацької компетентності; рівнем наукового осмислення проблеми й недостатнім теоретико-методичним забезпеченням процесу формування мовної особистості майбутніх перекладачів; необхідністю досконалого володіння українською мовою та нерозробленістю теоретичних засад навчання української мови як динамічної системи майбутніх перекладачів.

Отже, необхідність розв'язання означених суперечностей, актуальність і недостатня наукова розробленість проблеми зумовили вибір теми дослідження **«Лінгводидактичні засади формування мовної особистості майбутніх перекладачів у процесі навчання української мови»**.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» «Освітні технології навчально-виховного процесу в сучасних умовах» (державний реєстраційний номер 0110U000751).

Тему дисертації затверджено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 4 від 25 листопада 2011 року) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 1 від 31 січня 2012 року).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні лінгводидактичних засад та розробленні методики формування мовної особистості майбутнього перекладача в процесі навчання української мови.

Відповідно до мети визначено **завдання** дослідження:

1. Обґрунтувати теоретичні засади формування мовної особистості майбутніх перекладачів.
2. Уточнити поняттєво-категорійне поле дослідження.
3. Проаналізувати зміст навчально-методичного забезпечення навчання української мови майбутніх перекладачів.
4. Визначити критерії, показники та рівні сформованості перекладацької компетентності майбутніх перекладачів.
5. Розробити методику формування мовної особистості майбутніх перекладачів та експериментально перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови майбутніх перекладачів у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – форми, методи, прийоми та засоби формування мовної особистості майбутніх перекладачів.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять теоретичні положення з теорії діяльності й розвитку особистості (Б. Ананьєв, А. Бандура, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонт'єв, С. Максименко, В. М'ясищев, К. Роджерс, С. Рубінштейн, С. Смирнов та ін.); лінгвістичні, психологічні теорії мовної особистості (Ф. Бацевич, Г. Богін, В. Виноградов, О. Ворожбитова, С. Єрмоленко, Л. Засєкіна, Ю. Караулов, Т. Космеда, В. Маслова, Л. Мацько, О. Плехов, Л. Струганець та ін.); засадничі положення професійної підготовки майбутніх перекладачів (І. Бахов, Н. Гавриленко, І. Голубовська, А. Гудманян, В. Комісаров, Н. Микитенко, Р. Мін'яр-Белоручев, З. Підручна, Л. Поліщук, А. Присяжнюк та ін.), теорії міжкультурної комунікації (Ф. Бацевич, М. Бергельсон, В. Біблер, Г. Єлизарова, О. Малихін, О. Садохін, С. Тер-Мінасова), сучасної психології, дидактики й лінгводидактики з проблеми розвитку перекладацької компетентності (Р. Белл, О. Бушев, А. Плехов, Р. Поворознюк, Х. Ріску, Г. Хансен, А. Шевнін та ін.); теорії особистісно зорієнтованого, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, системного, полікультурного, текстоцентричного підходів (З. Бакум, Н. Бібік, А. Богущ, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Зимня, С. Караман, О. Копусь, К. Климова, О. Кучерук, А. Маркова, О. Овчарук, С. Омельчук, М. Пентилюк, О. Пометун, Дж. Равен, О. Савченко, С. Савченко, Г. Селевко, О. Семенов, Т. Симоненко, І. Хом'як, А. Хуторської та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань й експериментальної перевірки розробленої методики в дослідженні використано комплекс методів:

- **теоретичні** (аналіз наукових джерел із досліджуваної проблеми, синтез, моделювання, узагальнення) для вивчення психолого-педагогічної літератури й визначення концептуальних засад дослідження, уточнення сутнісних характеристик його базових понять;

- **емпіричні** (анкетування, бесіда, безпосереднє й опосередковане спостереження, самооцінювання, тестування) – задля з'ясування рівнів сформованості в майбутніх фахівців перекладацької компетентності; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності розробленої методики формування мовної особистості майбутніх перекладачів в умовах вищого навчального закладу;

- **методи математичної статистики** – для опрацювання отриманих даних та встановлення статистичної достовірності результатів дослідження та їх якісно-кількісної інтерпретації.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальну роботу проведено на базі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ), Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка, Херсонського державного університету, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Бердянського державного педагогічного університету. У формувальному експерименті було задіяно 375 студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Переклад»: 180 студентів – в експериментальних групах і 195 – у контрольних групах.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше обґрунтовано* теоретичні засади формування мовної особистості майбутніх перекладачів у процесі навчання української мови, *уточнено* зміст понять «*мовна особистість майбутнього перекладача*», «*перекладацька компетентність*», «*перекладацька мобільність*», *з'ясовано* психолого-педагогічні чинники формування мовної особистості майбутніх перекладачів, *визначено* критерії (мотиваційно-ціннісний, нормативно-діяльнісний, термінологічний, компаративно-перекладний) і рівні сформованості перекладацької компетентності майбутніх перекладачів (високий, достатній, середній, елементарний); *розроблено* методику формування перекладацької компетентності майбутніх перекладачів на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, полікультурного, текстоцентричного підходів; *оптимізовано* форми, методи, прийоми та засоби формування перекладацької компетентності майбутніх перекладачів; *набули подальшого розвитку* змістовий компонент науково-методичного супроводу формування перекладацької компетентності майбутніх фахівців і наукове осмислення феномену мовної підготовки майбутніх перекладачів.

Практичне значення дослідження. Запропонована методика формування мовної особистості майбутніх перекладачів забезпечена комплексом вправ і завдань, професійно зорієнтованих ігор, спеціально дібраних текстів. Сформульовані в роботі положення, висновки й методичні рекомендації можна реалізувати в процесі вдосконалення змісту навчальних програм з української мови за професійним спрямуванням, культури української мови, методичних посібників для студентів вищих навчальних закладів, у практичній роботі викладачів української мови як іноземної та української мови за професійним спрямуванням.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ; акт №1/148/1 від 25.01.2017), Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 105/1 від 23.01.2017), Херсонського державного університету (довідка № 01-26/387 від 17.02.2017), ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (акт №284/01 від 07.02.2017), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-75/160 від 17.02.2017).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні і практичні положення дисертації оприлюднено на науково-практичних та науково-методичних конференціях: *міжнародних*: «Альтернант – 2014» (Гродно, 2014), «Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2014), «Modern problems of education and science – 2015» (Будапешт, 2015); «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри» (Кривий Ріг, 2015); *всеукраїнських*: «Молодий науковець XXI століття» (Кривий Ріг, 2012), «Розвиток національно-мовної особистості в умовах неперервної освіти: надбання, реалії, перспективи» (Умань, 2014, 2015), «Актуальні проблеми лінгводидактики: реалії та перспективи» (Херсон, 2016), *регіональних* «Образне слово Луганщини» (Луганськ, 2012-2013), «Слобожанська бесіда» (2013).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 12 публікаціях: 7 статей у провідних фахових виданнях України; 1 – у зарубіжному періодичному виданні; 2 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 261 сторінка, із них 192 сторінки основного тексту. Робота містить 10 таблиць та 6 рисунків. У списку використаних джерел нараховується 325 найменувань (із них 18 – англійською мовою, 7 турецькою мовою).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, теоретико-методологічні засади й методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про апробацію та впровадження здобутих результатів дослідження.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні засади формування мовної особистості майбутнього перекладача»** – розкрито сутнісні характеристики базового поняття «мовна особистість майбутнього перекладача», визначено психологічні чинники й обґрунтовано лінгводидактичні засади формування мовної особистості майбутнього перекладача,

Аналіз наукових підходів до визначення поняття «мовна особистість» засвідчує надзвичайну різноманітність його тлумачень, зокрема: 1) людина, яка розглядається з позиції її готовності здійснювати мовленнєві вчинки й характеризується не стільки тим, що вона знає про мову, скільки тим, що вона може з мовою зробити (Г. Богін); 2) сукупність здібностей і характеристик людини, які зумовлюють створення і сприймання нею текстів, різних за: а) ступенем структурно-мовної складності, б) глибиною і точністю відображення дійсності, в) певною цілеспрямованістю (Ю. Караулов); 3) особистість, виражена в мові (текстах) і через мову реконструйована в основних своїх рисах на базі мовних засобів, яка акумулює в собі психічний, соціальний, культурний, етичний та інші компоненти, переломлені через мову, її дискурс (Л. Струганець); 4) індивід, який володіє сукупністю здатностей і характеристик, що зумовлюють створення й сприйняття ним текстів, які вирізняються рівнем структурно-мовної складності, глибиною й точністю відображення дійсності (Ф. Бацевич); 5) носій мови, який добре володіє системою лінгвістичних знань (знає поняття і відповідні правила), репродукує мовну діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку; мовець, який забезпечує розширення функцій мови, творення українськомовного середовища в усіх сферах суспільного життя, природне бажання повернутися в повсякденному спілкуванні до рідної мови, до відродження культури, традицій народу, до вироблення зразків висококультурного інтелектуального спілкування літературною мовою (М. Пентилюк); 6) складний понятійний конструкт, узагальнений багаторівневий образ репрезентанта відповідної ментально-культурно-комунікативної мовної спільноти (Т. Космеда).

Вивчення спеціальної літератури та спостереження засвідчили, що у зв'язку з інтеграцією України до європейського простору зростає потреба у формуванні вторинної полікодової мовної особистості, яку дослідники проблеми називають вторинною через те, що процес опанування іншої мови відбувається на ґрунті соціального, мовного, культурного досвіду особистості, здобутого посередництвом рідної мови через різноманітні комунікативні стратегії, які в разі засвоєння іншої мови збагачуються, урізноманітнюються.

Прикметною ознакою сучасних педагогічних досліджень є посилена увага до визначення змісту поняття «вторинна мовна особистість», яку науковці потлумачують багатоаспектно: 1) особа, залучена до культури народу, мова якої вивчається, тобто до нерідної мови і культури; людина, яка може себе реалізувати в діалозі культур (Ф. Бацевич); 2) комунікативно активний суб'єкт, здатний тією чи тією мірою пізнавати, описувати, оцінювати, перетворювати навколишню дійсність і брати участь у спілкуванні з іншими людьми засобами іноземної мови в іншомовно-мовленнєвій діяльності (А. Плехов); 3) комбінація мовної, мовленнєвої, соціокультурної, перекладацької компетенцій і певних особистісних здібностей (аналітична, креативна, емоційна компетенції (О. Бушев) та ін.

Аналіз і синтез спеціальної літератури засвідчує, що значна частина наукових розвідок віддзеркалює пошуки ефективних шляхів (моделей, технологій) оволодіння іноземною мовою задля її використання в подальшій професійній діяльності або міжкультурній комунікації. Водночас не менш актуальною є проблема оволодіння майбутніми перекладачами українською мовою, що забезпечує створення якісного перекладу іншомовних текстів, налагодження полікультурної взаємодії носіїв української та іноземних мов. Поняття «*мовна особистість майбутнього перекладача*» в роботі потлумачено як вторинну мовну особистість елітарного типу, здатну пізнавати, описувати, оцінювати, ефективно спілкуватися засобами української та іноземних мов у полідискурсній діяльності; суб'єкта міжкультурних дій та інтеракцій, інтерперсональної, інтертекстуальної, полідискурсної комунікацій. Прикметною особливістю мовної особистості є розвинені мовне чуття, мовний смак.

На основі вивчення психологічної літератури (І. Зимня, О. О. Леонт'єв, І. Мороченкова, Т. Рябова-Ахутіна та ін.) встановлено брак чіткої регламентованості алгоритмів перекладацької діяльності, тому в процесі розв'язання професійних завдань фахівець почасти змушений орієнтуватися на власні уявлення, подекуди вдаючись до певної суб'єктивності. Цілеспрямоване формування українського професійного мовлення майбутніх перекладачів є результатом освітнього процесу, спрямованого на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, що зумовлює розроблення спеціальної системи вправ. Задля забезпечення ефективного формування мовної особистості майбутніх перекладачів необхідно враховувати, що кожен із них має індивідуальні особистісні й діяльнісні якості, водночас усі студенти на відповідному етапі навчання мають певні типологічні характеристики, оскільки кожен віковий період – це особливий етап психічного розвитку, що характеризується значною кількістю змін, які сукупно відображають своєрідну структуру особистості на тому чи тому етапі її розвитку. Розглядаючи процес формування мовної

особистості майбутнього перекладача в психологічному аспекті, дійшли висновку, що перекладач прогнозує різні варіанти перекладу відповідно до жанру тексту, особливостей мовної картини світу автора первинного тексту, а також стикається з певними труднощами, коли необхідно передати такі мовні одиниці, які не мають відповідника в його мові: безеквівалентну лексику, фразеологізми тощо. У такому разі долучаються механізми мислення, спрямовані на зміну звичної схеми та пошук нестандартних варіантів, які адекватно відтворювали б зміст тексту-оригіналу.

Узагальнення наукових позицій щодо обґрунтування лінгводидактичних засад формування мовної особистості майбутнього перекладача уможливило виокремлення низки *підходів* (особистісно зорієнтований, компетентнісний, системний, комунікативно-діяльнісний, полікультурний, текстоцентричний); *загальнодидактичних і специфічних принципів навчання* (гуманізації навчального процесу й особистісної орієнтації; контекстності; соціокультурної відповідності; свідомості і творчої активності; фундаментальності освіти та її професійної спрямованості; поєднання навчання із життям та ін.); ефективних *форм навчання* (практичне заняття, консультація, самостійна робота, дидактична гра тощо); продуктивних *методів навчання* (метод вправ, спостереження над мовними явищами, робота з навчальною й довідковою літературою, інтерактивні методи і прийоми).

У розділі наголошено, що реалізувати методику формування мовної особистості майбутнього перекладача неможливо без комплексного використання засобів навчання, тому акцентовано на доцільності застосування тексту, що є основним засобом навчання. Особливе місце відведено застосуванню українськомовних текстів, що є варіантами перекладу текстів, створених іншими мовами (переклади текстів А. де Сент Екзюпері, Р. Гюнтекіна, К. Маккалоу, Дж. Р. Р. Мартіна та ін.). У доборі текстів було враховано такі критерії: актуальність змісту, інформативність, полікультурний потенціал. З'ясовано, що у процесі підготовки перекладачів доцільно використовувати дидактичний потенціал мовних центрів – тематичних аудиторій або центрів вивчення іноземних мов, що є ресурсними осередками опанування різних мов, занурення студентів у відповідний полікультурний контекст. У центрах зібрано необхідні сучасні матеріальні засоби навчання як традиційні (програми, підручники, словники, посібники, навчальні таблиці, художня література для читання іноземною мовою, книжки про країну, мову якої опановують студенти, мапи, путівники тощо), так і сучасні мультимедійні засоби. У процесі спостережень виявлено, що технічні можливості центру дають змогу використовувати мультимедійне обладнання з навчальною метою, зокрема аудіо- й відеозаписи, слайди, мультимедійні презентації, електронні словники та ін. Віртуальне середовище дає змогу розширити часо-просторові межі, створюючи умови для спілкування студентів з носіями іноземних мов. Використання мультимедійних засобів сприяє залученню студентів до рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності й збагаченню досвіду міжкультурного спілкування.

Установлено, що методично доцільне використання форм, методів і засобів формування мовної особистості майбутнього перекладача сприяє активізації

механізмів особистісного й професійного саморозвитку та самореалізації студентів, формуванню в них перекладацької мобільності.

У другому розділі – **«Теорія і практика формування мовної особистості майбутнього перекладача»** – охарактеризовано перекладацьку компетентність як індикатор сформованості мовної особистості майбутнього перекладача, проаналізовано змістовий компонент наявного навчально-методичного забезпечення з української мови для формування перекладацької компетентності майбутніх фахівців у вищих закладах освіти, визначено стан сформованості перекладацької компетентності майбутніх перекладачів в умовах вищого навчального закладу.

Опрацювання наукової літератури з означеної проблеми, вивчення досвіду викладачів українських і турецьких вишів, опитування експертів дали змогу виокремити перекладацьку компетентність як індикатор сформованості мовної особистості майбутнього перекладача. Услід за А. Швейцером, перекладацьку компетентність визначаємо як здатність до особливого, максимально повного розуміння тексту мовою оригіналу, де життєвий і професійний досвід перекладача фігурує як пресупозиція; виокремлено такі складники перекладацької компетентності: особливе «перекладацьке» володіння двома мовами, здатність до фахової інтерпретації вихідного тексту; володіння технологією перекладу; знання норм мови перекладу; знання перекладацьких норм, що визначають вибір стратегії перекладу; знання норм стилю й жанру тексту; певний мінімум фонових знань; творчі здібності до перекладу, перекладацька мобільність, що передбачає швидкий вибір адекватної перекладацької стратегії, здатність до інтенсивного переключення мовних кодів у процесі міжкультурного спілкування, а також розвинене мовне чуття.

Аналіз змістового компонента наявного навчально-методичного супроводу формування мовної особистості майбутнього перекладача засвідчив належний рівень розробленості мовного складника, репрезентованого ґрунтовним і системним викладом теоретичного матеріалу, достатньою кількістю прикладів; водночас показав, що, попри значну кількість навчальних видань на книжковому ринку України й донині не втрачає актуальності проблема розроблення для майбутніх перекладачів сучасних підручників і посібників, які допомогли б їм не тільки оволодіти нормами сучасної української літературної мови, алгоритмами інтенсивного й правильного складання різних документів, а й збагачували їхній словниковий запас, передусім власне українською лексикою, фразеологізмами, розвиткові в них мовного чуття, репрезентували б естетичну функцію української мови.

У контексті дослідження особливий інтерес викликав зміст навчальних видань, що містять відомості про перекладознавство, форми і види перекладу, вибір слова із синонімічного ряду під час перекладу, переклад термінів науково-технічних і гуманітарних текстів, способи передачі власних і географічних назв тощо, оскільки вже з першого курсу майбутні перекладачі ознайомлюються з генезою перекладу, перекладацькими універсалами, досвідом класиків перекладацької діяльності Лесі Українки, Максима Рильського, Миколи Бажана, Бориса Тена, Миколи Лукаша, Григорія Кочура, Василя Мисика, Дмитра Паламарчука, Ірини Стешенко, Миколи Терещенка та ін. Аналіз змісту сучасних підручників і посібників дав змогу окреслити

схильність авторів до акцентування уваги студентів на проблемних питаннях, як-от правила скорочень слів, абrevіатур (*НАТО (NATO – North Atlantic Treaty Organization)* – Північноатлантичний блок; *ЮНЕСКО (UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)* – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, оскільки частина абrevіатур – назв країн і міжнародних організацій, фондів – виникла вже на основі перекладених номінацій: *УНО – ООН (Організація Об'єднаних Націй)*; *ІМФ – МВФ (Міжнародний валютний фонд)*; *УСА – США (Сполучені Штати Америки)*). Подекуди трапляються розбіжності в скороченні відомих назв, зокрема в українських діаспорних джерелах. Наприклад, абrevіатура *США* в Америці й Канаді може звучати як *ЗДА (З'єднані Держави Америки)* або *ЗСА (З'єднані Стейти Америки)*.

Задля діагностування рівнів сформованості перекладацької компетентності й отримання вірогідних результатів під час констатувального етапу педагогічного експерименту було задіяно різноманітні взаємодоповнювальні методи. Добуті відомості про рівень сформованості перекладацької компетентності студентів, результати виконання діагностувального зрізу засвідчили домінування репродуктивного характеру здобуття знань і недостатню сформованість умінь творчого використання їх у різних комунікативних ситуаціях.

На основі перевірки й аналізу результатів зрізових робіт було визначено рівні сформованості перекладацької компетентності майбутніх фахівців (високий, достатній, середній, елементарний). Рівні сформованості перекладацької компетентності студентів визначали згідно з положеннями Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, чинними робочими програмами навчальних дисциплін.

Високий рівень констатовано, якщо студенти глибоко усвідомлюють поняття мовної норми, зокрема акцентуаційної, стилістичної, орфографічної, граматичної, послуговуються ними, знають сучасні тенденції розвитку норм української літературної мови, правильно на письмі передають новітні запозичення з іноземних мов українською, активно використовують різноманітний словниковий запас, фразеологічні одиниці у процесі продукування усних і писемних текстів різної жанрово-стильової належності; самостійно досягають комунікативної мети, вправно користуються засобами образності, моделюють мовну гру засобами мовних рівнів і підрівнів; швидко переключаються з однієї мови на іншу, грамотно перекладають тексти з іноземних мов українською, уміють здійснювати інформаційний пошук, працюють з довідковими й лексикографічними виданнями, прагнуть до мовленнєвого самовдосконалення.

Достатній рівень констатували, якщо студенти мають достатні знання про норми сучасної української літературної мови; володіють умінням комунікативно доцільно використовувати їх. Словниковий запас цих студентів не позбавлений образності й багатства, водночас їхньому мовленню властиві окремі порушення норм сучасної української літературної мови; студенти правильно передають новітні запозичення з іноземних мов українською, однак рідко користуються засобами образності, майже не моделюють мовної гри засобами мовних рівнів і підрівнів, уміють здійснювати інформаційний пошук,

швидко переключаються з однієї мови на іншу, проте в процесі перекладу припускаються поодинокі помилки, потребують довідкових і лексикографічних видань для уточнення, прагнуть до мовленнєвого самовдосконалення.

Середній рівень виявлено в студентів, які знають норми сучасної української літературної мови, проте в мовленні порушують їх, припускаються різних видів помилок; незначний словниковий запас й обмежене використання фразеологічних одиниць спричиняють проблеми під час продукування усних і писемних монологічних висловлень; роблять значну кількість різнотипних помилок під час перекладу з іноземної мови українською, у них недостатньо сформовані вміння ефективно досягати поставленої комунікативної мети, несформована потреба в мовленнєвому самовдосконаленні.

Елементарний рівень сформованості комунікативно значущих складників перекладацької компетентності засвідчує: студенти виявляють відсутність системних знань норм сучасної української літературної мови. Поверхове засвоєння студентами норм української літературної мови спричинює порушення й неповне усвідомлення їх, що в результаті призводить до різнотипних помилок, зокрема грубих у писемному мовленні, акцентуаційних, лексичних, граматичних – в усному. Студенти мають обмежений словниковий запас, майже не вживають фразеологізмів, не використовують засобів образності у власному мовленні, у них не сформована потреба мовленнєвого самовдосконалення.

Високий рівень виконання завдань констатувального зрізу показали 8% студентів експериментальних груп (ЕГ), 7% контрольних груп (КГ), достатній – 17% студентів ЕГ і 18% КГ, середній 60% студентів ЕГ і 62% студентів КГ, елементарний – 15%, студентів ЕГ і 13% КГ, що підтвердило необхідність розроблення експериментальної методики формування мовної особистості майбутнього перекладача.

У третьому розділі – **«Експериментально-дослідне навчання за пропонованою методикою»** – з'ясовано зміст, мету, завдання експериментально-дослідної роботи; розроблено програму; описано й проаналізовано перебіг і результати формувального й контрольного етапів педагогічного експерименту; доведено ефективність розробленої методики формування мовної особистості майбутнього перекладача.

Мета експериментального навчання полягала у створенні методики формування мовної особистості майбутнього перекладача та перевірці її ефективності. В основу розроблення програми експериментального навчання було покладено припущення, що формування мовної особистості стане результативним за таких умов: упровадження міждисциплінарної інтеграції в процес мовної підготовки майбутніх перекладачів; системної тематичної репрезентації соціокультурних відомостей; розроблення системи вправ, спрямованих на розвиток чуття мови, лінгвокреативності майбутніх перекладачів.

Усі складники системи експериментально-дослідного навчання (підходи до навчання, цілі, завдання, зміст, принципи, форми, методи й засоби навчання) були спрямовані на розв'язання пріоритетного завдання – формування мовної особистості майбутнього перекладача.

На підставі аналізу результатів констатувального етапу педагогічного експерименту ми виділили технологічні етапи формувального етапу педагогічного експерименту, відповідно до кожного з яких було сформульовано мету, визначено завдання, очікуваний результат, запропоновано адекватні їм форми, методи, прийоми й засоби навчання.

Метою першого – *увідно-мотиваційного етапу* – стало виявлення рівня сформованості уявлень студентів про мовну особистість перекладача, перекладацьку компетентність, вимог до перекладача; формування стійкої мотивації до здобування професійно значущих знань; актуалізація знань, здобутих першокурсниками в процесі шкільного навчання, отримання студентами опорних знань у межах першого змістового модуля навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спілкуванням».

Формування перекладацької компетентності під час першого етапу здійснювалося через усвідомлення студентами відомостей про суспільні функції перекладача, значення якісного, грамотного перекладу, оскільки досвід перекладацької діяльності у студентів ще відсутній або недостатній. Водночас цей етап характеризувався тенденцією до формування стійкого ціннісного ставлення до перекладацької діяльності, усвідомлення ролі знань української мови в процесі перекладу.

Упродовж першого етапу найбільш продуктивними виявилися такі методи навчання, як усний виклад матеріалу, бесіда, спостереження над мовою, метод вправ. Усний виклад використано переважно задля створення мотиваційної готовності майбутніх перекладачів, як джерело інформації, під час коментування відповідей студентів тощо. Бесіду було застосовано під час виконання студентами різних видів вправ і завдань, аналізу взірців мовлення тощо. Спостереження використано задля ілюстрування функції тих чи тих мовних одиниць у побудові висловлень. Метод вправ застосовано як під час практичних занять, так і в процесі організації самостійної роботи студентів. Крім того, упродовж експериментально-дослідного навчання було використано інтерактивні методи і прийоми, зокрема робота в парах, робота в групах, аналіз конкретних ситуацій (проблемних, звичайних, нетипових), кейс-метод, метод проектів та ін.

Під час практичних занять основними прийомами роботи визначено аналіз готових текстів різної жанрово-стильової належності, складання та розігрування діалогів на професійні теми; рольові ігри; навчальне редагування та ін. Для самостійного й індивідуального виконання було передбачено конспектування спеціальних джерел з проблем культури мовлення, стилістики, риторики, міжкультурної комунікації; підготовку публічних виступів різних жанрів на фахові теми; взаєморецензування усних відповідей і виступів, письмових робіт; конструювання речень; стилістичний експеримент; складання текстів, підготовка й проведення навчальних дискусій на фахові теми; навчальний переклад тощо. Упродовж першого етапу дослідного навчання студентам запропоновано скласти усні й писемні висловлювання за опорними словами-термінами, за поданим початком або закінченням, твори-мініатюри, твори-роздуми, різні види переказів тощо. Використання творчих вправ сприяло розвитку мовного чуття, формуванню вмій студентів висловлювати

власні думки відповідно до запропонованої теми, дозволяло встановити рівень знань норм сучасної української літературної мови.

Другий етап – *когнітивно-аккумуляційний* – був спрямований на розвиток комунікативної культури майбутнього фахівця, формування перекладацької компетентності шляхом залучення студентів до виконання спеціально розроблених завдань на розвиток чуття мови, лінгвокреативності. У процесі опрацювання, наприклад, теми «Лексикологія української мови», студенти докладніше ознайомилися з лексичними запозиченнями в українській мові. Традиційно особливий інтерес дослідників викликають запозичення з англійської мови, виникнення й особливості вживання яких добре висвітлено в науково-методичних виданнях, тоді як запозичення зі східних мов представлено меншою мірою. Тому в умовах інтенсивного розширення мовних контактів, взаємодії різних лінгвокультур доцільно акцентувати увагу студентів на запозиченнях із китайської, японської, турецької мов: *йогурт, майдан, кисет, сарай, палац* тощо. Цікавим для студентів спеціальностей: «Переклад. Англійська і турецька мови», «Переклад. Турецька та англійська мови» були вправи, що передбачали ознайомлення зі словами турецької мови, як *çay* (укр. чай), *balık* (укр. риба), *tuz* (укр. сіль), *kavun* (укр. диня), *vişne* (укр. вишня), *üzüm* (укр. виноград), *salata* (укр. салат), *fasulye* (укр. квасоля) тощо (тематична група «Їжа»); *kazak* (укр. светр), *kravat* (укр. краватка), *şapka* (укр. шапка), *palto* (укр. пальто) тощо (тематична група «Одяг»). Важливою для ознайомлення з українською і турецькою культурами стала інформація про власні назви (українські – *Київ, Львів, Голосієво, Майдан Незалежності, Золоті ворота* тощо, англійські – *Лондон, Бристоль, Кембридж, Ейвон* тощо, турецькі – *Анкара, Стамбул, Босфор, Памуккале* тощо), оскільки ономастичний корпус концептуалізує образи, що асоціюються з культурно-національними еталонами, стереотипами.

У процесі аудиторної роботи перевагу віддавали виступам, дидактичним іграм, завданням, спрямованим на активізацію розумової активності студентів, що сприяють формуванню у студентів перекладацької мобільності.

Задля збагачення словникового запасу майбутніх перекладачів ефективними виявилися інтерактивні методи і прийоми. Наприклад, використовуючи прийом «історія слова», студентам пропонували прислів'я, приказки, ідіоми, які характеризують особливості іншої культури. Студенти повинні були знайти відповідник лексичної одиниці в українській мові, порівняти з іншомовним варіантом, проаналізувати стилістичні особливості відповідної одиниці, надати їй пояснення. Цей прийом активізував інтерес до вивчення української та іноземних мов, культури іносоціуму, розширював світогляд, активізував рефлексію, тобто створював підґрунтя для формування перекладацької компетентності майбутніх фахівців.

Важливу роль в експериментальному навчанні відведено методу проєктів. Студенти залучалися до розроблення проєкту «Словник чоловічих і жіночих імен», оскільки ономастикон відображає самобутній для певної лінгвокультурної спільноти менталітет, спосіб мислення, загальнонаціональні уявлення про світобудову, просторові стереотипи, особливості мотивації вибору імені й естетичних пріоритетів. Цікавими виявилися вправи, що спонукали до ознайомлення із джерелами походження українських прізвищ,

семантикою власних імен в українській мові, водночас студентів ознайомили з теорією мотивації імені в турецькій мові, бо значна кількість власних назв означають чи вказують на певні явища, образи, події. Наприклад, чоловічі імена *Uğur* – щастя, *Ege* – піклувальник, *Barış* – мир, *Hakan* – голова держави, *Şenol* – будь радісним; жіночі імена: *Bahar* – весна, *Akgül* – біла троянда, *Can* – душа, *Dişgi* – відчуття, *Sevgi* – любов. Значний дидактико-розвивальний потенціал мали соціокультурні теми проектів: «Архітектурні пам'ятки України», «Архітектура Туреччини», «Сучасна українська і турецька культура», «Українська кухня», «Турецька кухня», «Київ очима видатних людей», «Стамбул очима видатних людей» тощо. Важливо, щоб назва проекту була багатозначною, давала змогу студентам обирати один з багатьох можливих аспектів дослідження теми.

Зіставний аналіз художнього тексту різних часових відтинків містив такі етапи: ознайомлення із текстом, визначення теми й головної думки, а також мовних засобів, передусім лексичного рівня. Майбутнім перекладачам пропонували проаналізувати уривки з текстів, написаних у різні часові періоди двох однойменних творів «Роксолана» Осипа Назарука (1930) й Павла Загребельного (1980). Зіставний аналіз художнього тексту Р. Гюнтекіна «Чаликушу» (у перекладах Г. Халимоненка, 1973 р., Г. Верховеня, 2011 р.) дав змогу побачити функцію мовних одиниць, ознайомитися з особливостями добору мовних одиниць різними перекладачами.

З огляду на те, що останнім часом збільшено роль самостійної роботи в освітньому процесі вишу, експериментальне навчання охоплювало аудиторні заняття й самостійну роботу студентів. Особливе місце в організації самостійної роботи майбутніх перекладачів посідали аналітичні, конструктивні, аналітико-синтетичні, творчі вправи, а також робота з текстом, зокрема комплексний і риторичний аналіз тексту, аналіз художніх концептів у тексті, зіставний аналіз текстів різних часових відтинків, робота зі словниками, метод проектів, перекладацьке портфоліо.

Метою третього – *креативно-продуктивного* – етапу стала активізація креативності студентів, збільшення питомої ваги самостійної роботи, корекція грамотності студентів, подальший розвиток умінь мовленнєвого самовдосконалення.

Упродовж третього етапу було збільшено питому вагу творчих завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення, мовного чуття, мобілізацію розумової діяльності (на час); дидактичних ігор (екскурсія, перекладацьке бюро тощо), що передбачали розвиток умінь працювати групами; роботу зі словниками. Завдання для самостійної роботи студентів передбачали активізацію потенційних можливостей студентів; їм було запропоновано такі види вправ: аналітичні, конструктивні, аналітико-синтетичні, творчі, у яких закладено спонуку до виявлення лінгвістичної креативності під час мовної гри.

Основним засобом розробленої методики став текст. Упродовж третього етапу дослідження домінував комплексний аналіз тексту. З урахуванням того, що майбутні перекладачі поглиблено опановують одну або кілька іноземних мов, систематично працюють з іншомовними текстами, було запропоновано здійснити варіативний переклад іншомовних текстів українською мовою.

Кожен етап дослідного навчання завершувався розробленими проміжними зрізами для порівняння їх результатів з даними констатувального етапу експерименту.

У процесі аналізу виконаних завдань було доведено позитивний вплив експериментальної методики на формування перекладацької компетентності майбутніх перекладачів: вони загалом опанували мовленнєві поняття, необхідні для створення власних висловлювань, виявили вміння аналізувати тексти-взірці щодо визначення теми й основної думки тексту, комунікативного наміру автора з погляду доцільності використання виражально-зображальних засобів, складати діалоги й монологи в усній і писемній формах відповідно до мовленнєвої ситуації, редагувати й коректувати їх.

Динаміку зрушень у рівнях сформованості перекладацької компетентності майбутніх фахівців упродовж навчання за експериментальною методикою подано на рис. 1

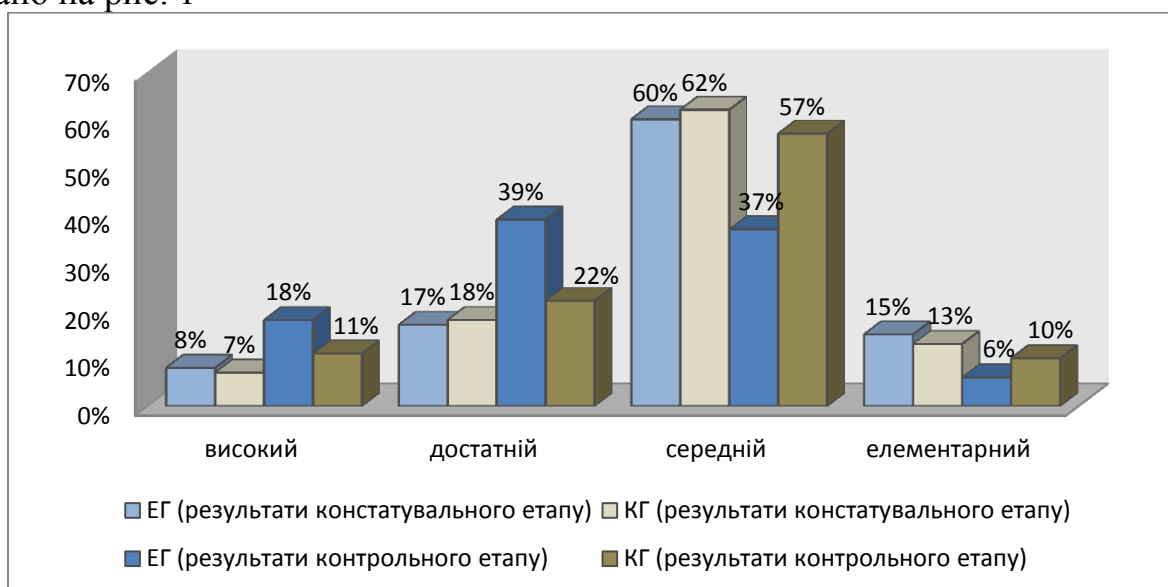

Рис. 1. Динаміка зрушень у рівнях сформованості перекладацької компетентності майбутніх фахівців упродовж навчання за експериментальною методикою

Як видно з діаграми, до категорії осіб з високим рівнем сформованості перекладацької компетентності після експерименту віднесено 18 %, відповідно, достатній рівень виявили 39 %, середній - 37 %, елементарний – 6 % студентів EG (до експерименту відповідно високий рівень 8%, достатній – 17%, середній – 60%, елементарний – 15%). Дані формувального етапу експерименту засвідчили, що рівень сформованості перекладацької компетентності майбутніх фахівців експериментальних груп суттєво підвищився, тоді як у студентів контрольних груп майже не змінився. Майбутні перекладачі продемонстрували порівняно вищий рівень володіння нормами літературної мови, багатство активного словника.

Одержані результати експерименту засвідчили ефективність запропонованої методики формування мовної особистості майбутнього перекладача, яку доцільно впроваджувати в навчальну практику вищих навчальних закладів.

Узагальнення результатів дослідження дало підстави для таких **висновків**:

1. Опрацювання науково-методичної літератури дало змогу визначити лінгводидактичні засади формування перекладацької компетентності в сукупності загальнодидактичних, лінгводидактичних і специфічних принципів. Найбільш важливими визнано принципи гуманізації навчального процесу й особистісної орієнтації, свідомості і творчої активності, послідовності, контекстності, соціокультурної відповідності, реалізації міждисциплінарних зв'язків, креативності та ін. З'ясовано, що особистісно зорієнтований, компетентнісний, системний, комунікативно-діяльнісний, полікультурний, текстоцентричний підходи до формування мовної особистості майбутніх перекладачів перебувають у постійних узаємозв'язках на рівні системних впливів, уможливають упровадження інноваційного змісту й адекватних йому технологій навчання; забезпечення індивідуальної траєкторії професійного саморозвитку та самореалізації студентів. Доведено, що форми, методи, засоби формування мовної особистості майбутніх перекладачів повинні якомога повніше враховувати інтереси, здібності, запити особистості, бути спрямованими на формування професійно важливих якостей майбутніх перекладачів.

2. На підставі аналізу наукової літератури з порушеної проблеми, порівняння різних підходів до тлумачення понять «мовна особистість», «вторинна мовна особистість» уточнено ключове поняття дослідження «мовна особистість майбутнього перекладача» й потлумачено його як вторинну мовну особистість елітарного типу, здатну пізнавати, описувати, оцінювати, ефективно спілкуватися засобами української та іноземних мов у полідискурсній діяльності; суб'єкта міжкультурних дій та інтеракцій, інтерперсональної, інтертекстуальної, полідискурсної комунікацій. Аналіз і синтез спеціальної літератури дав змогу уточнити важливе для нашого дослідження поняття «перекладацька компетентність» як здатність до особливого, максимально повного розуміння тексту мовою оригіналу, де життєвий і професійний досвід перекладача фігурує в якості пресупозицій, виокремлюючи такі складники: особливе «перекладацьке» володіння двома мовами, здатність до «перекладацької» інтерпретації вихідного тексту; володіння технологією перекладу; знання норм мови перекладу; знання перекладацьких норм, що визначають вибір стратегії перекладу; знання норм стилю й жанру тексту; певний мінімум фонових знань; творчі здібності до перекладу, перекладацьку мобільність, що передбачає швидкий вибір адекватної перекладацької стратегії, здатність до інтенсивного переключення мовних кодів у процесі міжкультурного спілкування.

3. Аналіз методичного забезпечення дав змогу констатувати, що, попри значну кількість навчальних видань, що застосовуються в освітньому процесі вишу, й донині не втрачає актуальності проблема розроблення підручників і посібників для майбутніх перекладачів, які допомагали б студентам не тільки оволодіти нормами сучасної української літературної мови, алгоритмами швидкого й правильного складання різних документів, а й сприяли б збагаченню їхнього словникового запасу, передусім власне українською

лексикою, фразеологізмами, розвиткові в них мовного чуття, репрезентували б естетичну функцію української мови.

4. Визначено критерії сформованості перекладацької компетентності майбутніх фахівців: мотиваційно-ціннісний, нормативно-діяльнісний, термінологічний, компаративно-перекладний, яким відповідають показники й рівні (елементарний, середній, достатній, високий) сформованості перекладацької компетентності майбутніх фахівців.

5. Розроблена методика формування мовної особистості майбутнього перекладача полягала в її поетапному, систематичному використанні задля поліпшення мовленнєво-професійної підготовки студентів. Поетапне проведення формувального етапу педагогічного експерименту (увідно-мотиваційний, когнітивно-акумулятивний, креативно-продуктивний) дозволило спрямувати методику на формування перекладацької компетентності майбутніх фахівців. Експериментальна методика формування мовної особистості майбутнього перекладача передбачала оптимальне співвідношення в організації аудиторної й самостійної роботи студентів, розробленні системи вправ, спрямованих на розвиток мовного чуття, критичного мислення, формування комунікативних якостей мовлення студентів. Реалізацію експериментальної методики значною мірою було забезпечено системою творчих вправ: *аналітичних* (визначення теми, основної думки, стилю й типу мовлення, прогнозування адресата висловлювання або визначення умов спілкування тощо), *репродуктивних* (відбір з тексту лексичного й граматичного матеріалу, комбінування основної інформації з кількох тематично об'єднаних текстів, розташування структурних компонентів тексту в логічній послідовності, складання вторинних текстів на основі первинних (конспектів, рефератів, анотацій, огляду літератури та ін.), *трансформаційних* (згортання та розгортання тексту, відтворення тексту за допомогою плану, тез, конспекту, анотації, рецензії тощо); *продуктивно-конструктивних* (складання висловлювань за ключовими словами, на основі модельованої мовленнєвої ситуації тощо). Основним засобом розробленої методики став текст. Студентам було запропоновано такі види роботи з текстом: комплексний аналіз тексту, зіставний аналіз художнього тексту різних часових відтінків, зіставний аналіз текстів-перекладів, риторичний аналіз тексту, аналіз художніх концептів тексту.

Дисертаційна робота не претендує на остаточне розв'язання досліджуваної проблеми, однак відкриває лакуни для майбутніх досліджень. Перспективним, зокрема, вважаємо питання комплексного використання дидактичних ігор та інноваційних методів навчання на заняттях з української мови, розвитку перекладацької компетентності через розроблення відповідних комп'ютерних засобів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Горошкін І. Педагогічні засоби формування мовної особистості студентів-майбутніх перекладачів [Електронний ресурс] / І. Горошкін // Науковий вісник Донбасу. – 2013. – № 3 (23). – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13goismp.pdf>.

2. Горошкін І. О. Принципи формування мовної особистості майбутніх перекладачів / І.О.Горошкін // Педагогіка вищої та середньої школи. — 2013. — Вип. 38. — С. 185–189.

3. Горошкін І. О. Мовна особистість перекладача як міждисциплінарне поняття / І.О. Горошкін // Освіта на Луганщині. — 2013. — № 2 (39). — С. 61–65.

4. Горошкін І. О. Педагогічні підходи до формування мовної особистості перекладача / І.О.Горошкін // Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: Педагогіка, 2013. Випуск XLVIII. — Івано-Франківськ. — С. 120–124.

5. Горошкін І. О. Концептуальні засади формування мовної особистості майбутніх перекладачів / І.О. Горошкін // Педагогіка вищої і середньої школи. — 2013. — № 39. — С. 189–195.

6. Горошкін І. О. Міждисциплінарна інтеграція як педагогічна умова формування мовної особистості майбутніх перекладачів / І.О.Горошкін // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України. — 2014. — № 2 / СХІХ. — С. 78–83.

7. Горошкін І. О. Метод проектів у професійній підготовці майбутніх перекладачів / І.О. Горошкін // Педагогіка вищої і середньої школи. — 2015. — № 44. — С. 25–30.

8. Горошкін І. О. Перекладацька практика як засіб формування мовної особистості майбутніх перекладачів / І.О. Горошкін // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (30), Issue: 59, 2015. — Budapest, 2015. — С. 35–38.

9. Горошкін І. О. Лінгводидактичні засади формування мовної особистості майбутніх перекладачів [Електронний ресурс] / І.О. Горошкін // Науковий вісник Донбасу. — 2016. — № 1–2 (33–34). — Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13goismp.pdf>.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Горошкін І. О. Роль міждисциплінарних зв'язків у мовній підготовці майбутніх перекладачів / І.О.Горошкін // Українська мова і література в школах України. — 2016. — № 12. — С. 3–5.

11. Горошкін І. О. Шляхи формування соціокультурної компетентності студентів-майбутніх перекладачів / І.О. Горошкін // Молодий науковець XXI століття: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 5 квітня 2012 р.). — Кривий Ріг: СПД Залозний В.В., 2012. — С. 25–27.

12. Горошкін І. О. Формування соціокультурної компетентності студентів-майбутніх перекладачів / І. О. Горошкін // Образне слово Луганщини: Матеріали 11 Всеукр. наук.-практ. конфер. / за ред. проф. В. Д. Ужченка. — Вип. 7. — Луганськ: Альма-матер, 2012. — С. 70–73.

АНОТАЦІЇ

Горошкін І. О. Лінгводидактичні засади формування мовної особистості майбутнього перекладача у процесі навчання української мови.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова). – Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2017.

Робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування мовної особистості майбутнього перекладача. У дослідженні розкрито сутність поняття «мовна особистість майбутнього перекладача»; обґрунтовано психолінгвістичні та лінгводидактичні засади, розроблено методику формування мовної особистості майбутнього перекладача. Охарактеризовано перекладацьку компетентність як індикатор сформованості мовної особистості майбутнього перекладача, проаналізовано змістовий компонент наявного навчально-методичного забезпечення з української мови для формування перекладацької компетентності майбутніх фахівців у вищих закладах освіти, визначено стан сформованості перекладацької компетентності майбутніх перекладачів в умовах вищого навчального закладу. В основу розроблення програми експериментального навчання було покладено припущення, що робота з формування мовної особистості майбутнього перекладача стане результативною за умов: упровадження міждисциплінарної інтеграції в процес мовної підготовки; системної тематичної репрезентації соціокультурних відомостей; розроблення системи вправ і завдань, спрямованих на розвиток чуття мови, мовної інтуїції, лінгвокреативності майбутніх перекладачів.

Результати експерименту підтвердили ефективність пропонованої методики формування мовної особистості майбутнього перекладача.

Ключові слова: мовна особистість, вторинна мовна особистість, мовна особистість майбутнього перекладача, перекладацька компетентність, мовне чуття, система вправ, текст.

Горошкин И.А. Лингводидактические основы формирования языковой личности будущего переводчика в процессе обучения украинскому языку.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (украинский язык). – Киевский университет имени Бориса Гринченко. Киев, 2017.

Работа является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования языковой личности будущего переводчика.

В работе раскрыта сущность понятий «языковая личность», «вторичная языковая личность», «языковая личность будущего переводчика». На основании анализа и синтеза научной литературы определены психолингвистические, лингводидактические основы формирования языковой личности будущего переводчика, которые в процессе исследования преломлены в практическую плоскость.

Определены приоритетные педагогические подходы к формированию языковой личности будущего переводчика – личностно ориентированный, компетентностный, системный, коммуникативно-деятельностный, поликультурный, текстоцентрический.

Охарактеризовано переводческую компетентность как индикатор сформированности языковой личности будущего переводчика,

проанализирован содержательный компонент учебно-методического обеспечения процесса обучения украинскому языку для формирования переводческой компетентности.

В основу разработки программы экспериментального обучения было положена гипотеза, что работа по формированию языковой личности будущего переводчика будет результативной при условии: внедрения междисциплинарной интеграции в процесс языковой подготовки; системной тематической репрезентации социокультурных сведений; разработки системы упражнений, ориентированных на развитие чувства языка, языковой интуиции, лингвокреативности будущих переводчиков.

Основным средством экспериментальной методики стал текст. Студентам были предложены такие виды работы с текстом: сопоставительный анализ переводных текстов, риторический анализ, анализ художественных концептов, анализ художественного текста разных хронологических периодов, комплексный анализ текста.

Статистические результаты эксперимента подтвердили эффективность предложенной формирования языковой личности будущего переводчика. Сравнительный анализ результатов обобщенных данных в начале и в конце экспериментально-опытного обучения показал положительную динамику показателей уровня сформированности переводческой компетентности будущих специалистов.

***Ключевые слова:** языковая личность, вторичная языковая личность, языковая личность будущего переводчика, переводческая компетентность, языковое чутье, система упражнений, текст.*

Goroshkin I.O. Linguodidactic foundations for forming the linguistic personality of a future translator in the process of the Ukrainian language teaching.

Thesis for a degree Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.02 – theory and methods of teaching (the Ukrainian language). - Borys Grinchenko Kyiv University. Kyiv, 2017.

This thesis represents a theoretical-and-experimental study on the issue of forming the linguistic personality of a future translator. In the thesis the content of the concept “linguistic personality of a future translator” is construed; the psycholinguistic and linguodidactic foundations are substantiated, methods for forming the linguistic personality of a future translator are elaborated. Translation competence is determined as an indicator of maturity of the linguistic personality of a future translator, the content component of available instruction materials for teaching Ukrainian aimed at forming translation competence of future specialists at higher educational establishments is analyzed, the maturity level of translation competence of future translators within the framework of higher educational institutions is defined. The development of the pilot teaching programme was based on the assumption that work on forming the linguistic personality of a future translator can prove efficient on the following conditions: introduction of interdisciplinary integration into the language training process; systemic topical representation of socio-cultural information; working out a system of exercises and

tasks aiming at improving a language sense, language intuition and linguistic creativity of future translators.

The results of the experiment confirmed the effectiveness of the suggested methodology for forming the linguistic personality of a future translator.

Key words: *linguistic personality, secondary linguistic personality, linguistic personality of a future translator, translation competence, a language sense, system of exercises, text.*